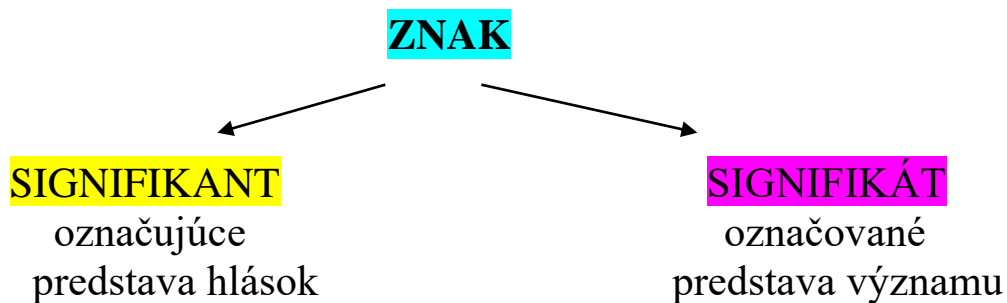

JAZYK (a VEDOMIE)

- NEUSTÁLE SA VYVÍJAJÚCI SYSTÉM VERBÁLNYCH ZNAKOV, KTORÉ SLÚŽIA K FORMOVANIU MYŠLIENOK A ICH VÝMENE, T.J. V PROCESSE POZNANIA A VZÁJOMNEJ KOMUNIKÁCIE

JAZYK v širšom slova zmysle vystupuje ako SEMIOTIKA = tá definuje jazyk ako systém znakov, objektov, predmetov, procesov, ktoré plnia funkciu označenia iných objektov a používajú sa vo sfére ľudskej činnosti ako prostriedok komunikácie, formulovania a vyjadrovania myšlienok

JAZYK = SYSTÉM ZNAKOV, KTORÉ SÚ SPÄTÉ VZÁJOMNÝMI VZŤAHMI. JEHO ZMYSLOM JE KOMUNIKOVAŤ VÝZNAMY!
ZNAK = OZNAČUJÚCE (ZVUKOVÁ PODOBA) + OZNAČOVANÉ (OBSAH)

SÉMIOTIKA = VŠEOBECNÁ TEÓRIA JAZYKOVÝCH ZNAKOV

sa delí:

- **PRAGMATIKA** = skúmanie jazyka v celistvosti jeho spoločenských, psychologických a iných súvislostí

každý znak skúma ako 4-miestny vzťah:

1. človek ako tvorca znaku, resp. jeho príjemca
2. samotný znak,
3. jeho význam a
4. to, na čo znak odkazuje

SÉMANTIKA = skúma vzťah medzi znakom a významom a vzťah medzi znakom a designátom = to, čo je označované znakom)

- (designát = celá uvažovaná trieda; denotát = jednotlivé prvky tejto triedy)
- SYNTAX = skúma iba znaky a ich spojenia

Jazyk a vedomie (myslenie) – svojim pôvodom (?) a funkciou tvoria jednotu

SLOVÁ sú formou existencie POJMOV, ktoré sú prvkami myslenia.
POJMY sú myšlienkovým obsahom slov (ich významom).

Spoločným neurodynamickým základom myslenia a jazyka je DRUHÁ signálna sústava (systém nervových spojení ľudského veľkého mozgu, ktorý „reaguje“ na slová – signály v poznaní a komunikácii)

VÝZNAM JAZYKA:

- je najefektívnejším prostriedkom vyjadrenia našich myšlienok. V tejto súvislosti sa aktuálnym javí jednota myslenia a jazyka, ktorú označujeme pojmom lingvo-logická jednota;
- vd'aka komunikačnej funkcii jazyk umožňuje, aby poznanie a veda, ale aj individuálne prežívanie boli prístupnými všetkým ľuďom, t.j. sprostredkováva informáciu (poznanie), objektivizuje poznanie, vnímanie, cítenie;
- písaná reč umožňuje zaznamenávať poznanie a skúsenosť ľudstva; prostredníctvom jazyka sa realizujú spoločenské vzťahy ľudí.

FYLOGENÉZA JAZYKA:

19.st. - onomatopoické teórie = najstaršie slová sú napodobneniny prírodných zvukov

50. - 60. roky 20.st. - vznik a evolúciu jazyka je možné vysvetliť na základe skúmania sociálneho života predkov, predovšetkým na základe objavovania paleolitických nástrojov a porovnávaním týchto artefaktov s nálezmi lebečných kostí a otlakov mozgových hemisfér.

od konca 60.rokov - pozornosť sa (Ph.Lieberman) presúva zo skúmania evolúcie neurologických základov jazyka - na odhalenie počiatkov jeho vokálnej realizácie, ktorou je artikulovaná reč = skúmanie stavby **supralaryngeálneho vokálneho traktu** našich predchodcov (**paleolaryngológia** = disciplína zaoberajúca sa skúmaním a porovnávaním hlasových orgánov primátov)

Supralaryngeálny vokálny trakt človeka začína nad hrtanom (laryngom) a končí ústnou a nosnou dutinou. Nehlasový výdychový prúd vzduchu, ktorý vzniká v respiračnom orgáne (tvoria ho pľúca, hrudný kôš a bránica) sa v hrtane vd'aka pohybu hlasoviek pretvára na ľudský hlas, ktorý postupuje do artikulačného orgánu, ktorý je tvorený tromi rezonančnými dutinami – hrdelnou, ústnou a nosnou .

Anatomicko-fyziologické dôsledky odlišností v stavbe supralaryngeálneho vokálneho traktu: pri vysokom umiestnení hrtanu sú horné cesty dýchacie a tráviace využívané súčasne (šimpanz, gorila, ale aj novorodenec môžu súčasne preglgáť a dýchať).

!!! U dospelého človeka to už možné nie je - hrtan je posunutý nižšie a križuje sa s hltanom. Ľudské dieťa sa rodí s podobnou stavbou horných ciest dýchacích, ako ľudoopy a až od 12. do 20. mesiaca hrtan u nich klesá, čím sa vytvára hrdelná rezonančná dutina, ktorá má rozhodujúci význam pre artikuláciu hlások, ktoré sú obsiahnuté v ľudskej reči.

Experimenty potvrdzujú, že šimpanzy majú rudimentárne neurologické základy, ktoré zodpovedajú ľudskej jazykovej kompetencii. Ich štruktúra vokálneho traktu s vysokým umiestnením laryngu však neumožňuje ľudskú vokálnu komunikáciu, akou je artikulovaná reč.

HLAVNÝ PREDPOKLAD VZNIKU ĽUDSKÉHO JAZYKA = VÝVOJ MENTÁLNEJ KAPACITY ARCHAICKÝCH PRIMÁTOV

- pokusy s opicami potvrdzujú, že komplexné komunikačné systémy a zložité spoločenské systémy u primátov kráčajú ruka v rukáve. Inými slovami: **SPOLOČNOSŤ SA VYVÍJA SO VZNIKOM REČI;**
- čím väčšia bola skupina a hlbšie vzťahy medzi jej členmi, tým širšia bola paleta vydávaných zvukov. Tie druhy opíc, ktoré žijú len samé alebo v pároch, často poznajú len jeden alebo dva zvuky. Naproti tomu bonobovia, ktorí vytvárajú spoločenstvá o veľkosti až 120 jedincov, disponujú 38 zvukmi;
- 😊 Vajce alebo sliepka?

objav reči viedol k prehĺbeniu spoločnosti alebo naopak, či si až rozvoj spoločnosti vynútil vznik komplexnejších dorozumievacích prostriedkov?

Pravdivá bude zrejme prvá možnosť!!!

(keď gorily naučili ľudskú posunkovú reč, zvýšila sa interakcia skupiny, no takto vybavené zvieratá sa už nedokázali integrovať do spoločnosti tých svojich druhov, ktorí posunkovú reč neovládali)

VO VÝVOJI HOMINIDOV V TAKOM PRÍPADE HOVORÍME O DVOCH FORMÁCH ADAPTÁCIE, KTORÉ SA USKUTOČNILI V PRIEBEHU EVOLÚCIE KOGNITÍVNYCH FUNKCIÍ:

- **KONCEPTUÁLNA ADAPTÁCIA**
- **LINGVISTICKÁ ADAPTÁCIA**

Konceptuálna adaptácia vývojovo predchádzala vzniku jazykovej kompetencii, položila základy ľudskej mysle! (Existenciu tejto adaptácie potvrdzujú aj klinické výskumy, kedy pacient postihnutý stratou lingvistickej dispozície si zachováva rad

jedinečných ľudských vlastností a schopností, ktoré zahŕňujú súvislé myslenie, rozoznávanie hudby, hlasov, tvarov, miesta, gestikuláciu, mimiku, výrobu nástrojov...)

NA ČASOVEJ OSI:

- najjednoduchšie *nástroje* boli vyrábané ešte v živočíšnej forme, ich vek sa odhaduje na **cca 2,5 mil. rokov (???) = oldowanská kultúra = jednoznačný prejav „ľudskej“ aktivity = ! NO bez artikulovaného jazyka!**

- Hranica oddeľujúca myslenie vyspelého primáta a človeka bola prekročená cca pre **necelými 2 mil. rokov - Homo erectus.**

- **!!! VOKÁLNY TRAKT CHARAKTERISTICKÝ NÍZKYM UMIESTNENÍM LARYNGU SA OBJAVUJE PRED 400 –300 TIS. ROKMI V DOBE „SÚMRAKU“ HOMO ERECTUS A JEHO POSTUPNEJ TRANSFORMÁCIE NA HOMO SAPIENS (T.J. SAMOTNÝ HOMO ERECTUS SA VYZNAČOVAL TYPOM VOKALIZÁCIE PODOBNÝM ŠKREKU DNES ŽIJÚCICH ĽUDOOPOV)**

V OBDOBÍ (MEDZI 400 TIS. ROKMI A 40.TISÍC ROKMI SA Z KOGNITÍVNEHO HĽADISKA USKUTOČNILI VÝZNAMNÉ ZMENY:

- **ROZVÍJA SA VŠEOBECNÁ LINGVISTICKÁ ADAPTÁCIA, KTORÁ ZAHŔŇA VZNIK JAZYKOVEJ KOMPETENCIE**

- **ZAČIATKY PLNEJ ARTIKULOVANEJ (FONETICKEJ) REČI**

- **VZNIKÁ ŠPECIFICKÉ ĽUDSKÉ SEBAUVEDOMOVANIE**